

Handreikingen De Vreedzame School voor het bespreken van gevoelige onderwerpen op school

oktober 2020

De samenleving lijkt af en toe in brand te staan. Aanslagen van extremistische groeperingen, discriminatie, pandemieën, polarisatie, complottheorieën, hetzes op sociale media, groeiende kansen-ongelijkheid, etc.

Steeds weer komt de school in het vizier, als de plek waar dergelijke onderwerpen besproken moeten worden. Hoe praten we met kinderen over spanningen in onze democratische rechtstaat en bieden we hen tegelijk ook veiligheid en hoop? Intussen groeit de erkenning, dat dergelijke gesprekken voeren lastig is. Waarom en hoe zijn vragen waar alle leerkrachten mee worstelen. Belangrijk hierbij is de steun vanuit team en bestuur. Het programma De Vreedzame School helpt een klimaat te creëren om gevoelige onderwerpen te bespreken.

De samenwerking die De Vreedzame School heeft met diverse wetenschappers, heeft ertoe geleid dat we bij deze handreiking gebruik mogen maken van de podcast van Bjorn Wansink, werkzaam aan de universiteit van Utrecht en gespecialiseerd in vraagstukken rond polarisatie en conflicten en dan vooral in het onderwijs en bij jongeren. De podcast is ontstaan uit samenwerking tussen de CED-Groep en Stichting Vreedzaam. Bjorn Wansink maakte samen met anderen (o.a. prof. dr. Beatrice De Graaf, terrorisme-expert) [een lesbrieff](#) n.a.v. de moord op de Franse docent, Samuel Paty. De lesbrieff bevat zeer nuttige informatie voor leerkrachten en het team.

Hieronder schetsen we enkele algemene uitgangspunten.

Rust en veiligheid

Juist bij heftige calamiteiten is het belangrijk de school voor kinderen een veilige en voorspelbare plaats te laten blijven. De school als baken van rust en veiligheid. Dit vraagt om continu te werken aan een veilig groepsklimaat, waarin leerlingen een actieve rol en verantwoordelijkheid hebben. De wetenschap, dat het programma De Vreedzame School bijdraagt aan het kunnen bespreken van gevoelige onderwerpen geeft vertrouwen in een school. Het belang van heldere expliciete morele en sociale verwachtingen, vaak geformuleerd in de grondwet van de school, kan bij calamiteiten helpen om een stevige, samenhangende pedagogische omgeving te bieden. Het is belangrijk met elkaar het vertrouwen te kunnen delen, dat ondanks de emoties, die bij escalaties naar voren komen, school dergelijke gesprekken goed kan voeren. Het bewaren van kalmte vraagt om een sterk team, dat elkaar steunt bij het behandelen van gevoelige onderwerpen of in de fase van hectiek. Het blijft immers belangrijk de kwetsbare democratie voortdurend te steunen en met kinderen te spreken over de waarden van onze democratische rechtstaat.

Het team

Uiteraard is het belangrijk als team met elkaar te delen hoe iedereen persoonlijk staat in de situatie die zich nu voordoet of de extreme discussie die zich afspeelt. Het kan zijn dat er verschillende ideeën leven in het team: zowel over de impact van de situatie als hoe daarmee om te gaan als school. Wat willen we bereiken? Hoe reageren we op vragen in de groep? Hoe reageren we wanneer in de onderbouw vragen komen? Of in de middenbouw? Hoe leggen we uit wat er zich heeft voorgedaan? Kennen we zelf de precieze context goed genoeg? Hoe vangen we elkaar op? Hoe letten we op elkaar? Het kan helpen korte briefings te houden. Bijvoorbeeld aan het begin en einde van de dag om ervaringen te delen en eventuele acties af te spreken. Belangrijk dus om je gesteund te voelen als leerkracht. Niet alleen door je team, maar ook door je bestuur. Hoe gaan we om met eventuele bedreigingen of escalaties? Welke afspraken zijn daarover met het bestuur gemaakt? In

deze ingewikkelde en gespannen situatie moeten leerkrachten zich gesteund voelen door de leiding en het bestuur.

Hoe kun je een zinvolle bespreking in het team voeren?

Wat helpend kan zijn is de eerdergenoemde [podcast](#) van Bjorn Wansink. Als iedereen die van tevoren luistert, dan zal dat het teamoverleg direct meer diepgang en focus geven. In de podcast luister je naar een interview over het bespreken van lastige onderwerpen in de groep.

Ook het vooraf lezen van de lesbrief van Bjorn en anderen (TerInfo, 26 oktober 2020) helpt hierbij. Hierin wordt zowel ingegaan op de specifieke situatie van de moord op de Franse docent en wat er precies zich daar afgespeeld heeft als op algemene richtlijnen hoe een dergelijk onderwerp in school te bespreken. [Naar lesbrief](#)

Uitgangspunten binnen De Vreedzame School

De basisprincipes van De Vreedzame School blijven ook bij heftige gebeurtenissen steun geven om het positieve klimaat te borgen. Maak de groep dus medeverantwoordelijk voor de sfeer in de groep en op school.

Afspraken over een positieve en veilige groep zijn door elke klas gemaakt en kunnen weer kort in herinnering geroepen worden. Leerlingen worden aangesproken op omgangsvaardigheden en het verantwoordelijkheid nemen voor de gemeenschap. Conflicten Vreedzaam-oplossen blijft uitgangspunt en kunnen ook in en met de groep uitgepraat worden. Blok 3 heeft alles in zich om de groep te leren hoe ze met elkaar als groep op een positieve en respectvolle manier kunnen overleggen. Je kunt altijd lessen of stukjes les gebruiken waar gewenst. Datzelfde geldt voor hoe we omgaan met gevoelens, ons verplaatsen in het gevoel van een ander of hoe we met onze boosheid omgaan. Blok 4 helpt daarbij.

Bijzondere aandacht in dit verband vraagt Blok 6 en dan vooral de lessen voor groep 7. Deze lessen gaan over identiteit, vrijheid van meningsuiting, diversiteit en zoomen in op polarisatie en het wij-zij-denken. Bij de extra modules vind je in de website de module binnen-/buitensluiten. De nieuwe lessen, versie 2020, hebben dialoog en kritisch denken, leerlingen leren om te gaan met hun stem krachtiger en integraal door alle blokken verwerkt gekregen.

Algemene tips over het lesgeven over moeilijke of gevoelige onderwerpen

Met het team heb je afgesproken welke doelen je nastreeft met het bespreken van heftige onderwerpen. Ook is helder hoe en waarbij je steun hebt en hoe op eventuele escalaties en/of bedreigingen wordt gereageerd vanuit de school of het bestuur.

1. Creëer een veilige, respectvolle en elkaar ondersteunende sfeer in uw klas: Soms nemen leerlingen niet aan een gesprek over gevoelige kwesties deel omdat ze bang zijn dat zij zullen worden geplaagd of belachelijk gemaakt of omdat het onderwerp te heftige gevoelens oproept.

Om een veilig en respectvol klimaat in de groep te creëren, kun je duidelijke afspraken met de groep maken (zoals je al gewend bent om aan het begin van het jaar te doen). Afspraken als 'niet schelden', 'elkaar uit laten praten', 'zonder oordeel luisteren', 'je mag passen', 'vertel wat je wil vertellen en niet meer'. Doe eerst een groepsvormende activiteit alvorens de bespreking te beginnen. En wees er zeker van dat er op dat moment geen conflicten sluimeren. Het belangrijkste: sta model in de manier waarop je over onderwerpen kunt praten, door eerlijk te zijn en jezelf te laten zien, andere gezichtspunten te respecteren en gevoelens van anderen te accepteren.

2. Bereid jezelf voor: Voordat je in een moeilijk onderwerp met leerlingen duikt, bereid je voor: lees achtergrondinformatie. Plaats het onderwerp in een breder perspectief. Verken hoe het onderwerp bij leerlingen en hun ouders zou kunnen leven. Soms is het voor leerlingen bevrijdend om over dit soort zaken te kunnen praten, maar soms juist beschamend of beangstigend. Soms zijn leerlingen niet op de hoogte van de gebeurtenis. Wanneer er leerlingen zijn, waarbij het onderwerp belangrijk onderdeel vormt voor hun identiteit, dan kan het nuttig zijn het onderwerp eerst in algemene zin te bespreken. Bijvoorbeeld over gebruik van geweld om je mening door te drukken of wat we van beledigen vinden of waar de vrijheid van meningsuiting de ander kwetst etc. Dit betekent niet dat je het onderwerp uit de weg moet gaan, maar wel dat je de situatie waarin de betreffende leerling zich bevindt nooit moet benadrukken. Wees voorbereid op sterke emoties en op hoe je hier mee om zal gaan. Stel uw eigen mening uit en houdt het gesprek zo lang mogelijk open, door steeds vragen te stellen. Bespreek met de groep ook dat de discussie over dit onderwerp voor sommige leerlingen gevoelig kan zijn, en vraag of ze daar rekening mee willen houden. Je kunt ook sommige leerlingen vooraf even apart informeren over de komende bespreking.

3. Ga na wat leerlingen al weten of hebben ervaren: Begin met wat ze al weten. Welke informatie leeft er? Wat weten ze ervan? Maak bijvoorbeeld een woordweb op het bord en laat de leerlingen associaties geven bij het onderwerp. Laat ze eerst even in tweetallen uitwisselen alvorens de associaties in de groep te bespreken en op het bord te schrijven. Inventariseer de vragen die de leerlingen hebben. Zorg dat je goed bent geïnformeerd. Vraag ook door over waar hun informatie of mening vandaan komt. En of ze weten of hun bronnen betrouwbaar zijn. Herinner de leerlingen eraan dat ze zich altijd als het om gevoelige onderwerpen gaat dienen af te vragen: 'wat weet ik en hoe weet ik dat?' Zoek eventueel met de hele klas naar betrouwbare informatie.

4. Geef informatie, verzamel de vragen en onderzoek ze samen met de leerlingen: Nadat je basale informatie hebt gegeven, verzamel de vragen die er nog zijn. Als de vragen zich beperken tot feitelijke zaken (wie, wat, waar, waarom, wanneer), probeer dan hun onderzoeksperspectief te verbreden. Probeer ze een wat complexer begrip te geven van de situatie. Een voorbeeld van zo'n verbredende vraagrichting kan zijn te vragen naar hoe de gebeurtenis de betrokken individuen raakt, maar ook hoe het de maatschappij als geheel beïnvloedt. Het werk van ouders of andere gezinsleden. Hoe lijkt de toekomst er uit te gaan zien? Het doel van deze stap is dat er een stevige gezamenlijke kennis- en informatiebasis is over de situatie of het onderwerp waarover je met de klas gaat praten.

5. Maak verbinding met hun eigen leven: Soms is die verbinding er al. Soms ook niet. Help leerlingen dan de verbinding te maken tussen de gebeurtenis en hun eigen leven.

Hoe raakt het henzelf of hun familie, vrienden of gemeenschap? Waarom? Als er geen voor de hand liggende verbinding is, leg die dan zelf. Waar mogelijk stuur je het gesprek naar gevoelens. Het verplaatsen in het gevoel van een ander of het reageren op vergelijkbare gevoelens gaat vaak makkelijker dan het delen van stevig ingenomen posities.

6. Laat leerlingen al onderzoekend meer te weten komen: Het is belangrijk dat leerlingen de kans krijgen om antwoorden op hun vragen te vinden, om onderzoek te doen, om met mensen te praten, om zo meer over het onderwerp te weten te komen en het betekenisvol te maken voor henzelf. Welke bronnen? Wat is het gezichtspunt van die bronnen? Hoe betrouwbaar zijn die bronnen en waarom? Zoek eventueel met de hele klas naar betrouwbare informatie. Zoek steeds de nuance: niet elk complot blijkt onjuist, niet iedere gelovige is zonder twijfel over het eigen geloof, etc.

7. Bewaak de temperatuur: Bewaak voortdurende de toon en de sfeer waarin het gesprek plaatsvindt. Herinner de leerlingen aan de afspraken, vooral als ze overtreden worden. Neem geregeld de 'temperatuur' op van de klas, als het gaat om gevoelens, en stimuleer het bespreken van gevoelens. Bouw verschillende manieren in waarop leerlingen mee kunnen doen, én geef ze de mogelijkheid om te 'passen' als het te moeilijk wordt. Geef gelegenheid om hun gedachten op te schrijven, wellicht anoniem, in plaats van mondeling te delen met elkaar.

8. Leg de verbinding met thuis: Communiceer met de ouders over de aanpak op school als het gaat om pijnlijke of controversiële onderwerpen. Laat leerlingen ruimte om te vertellen hoe een bepaald onderwerp de situatie thuis of in de familie mee bepaalt.

9. Doe iets: Als de leerlingen betrokken zijn geraakt bij het onderwerp, zullen ze er misschien iets aan willen doen. Dit kan zijn meer gericht onderzoek, maar kan ook zijn het uitvoeren van een activiteit in de gemeenschap of de buurt, of het schrijven van een brief naar de gemeente, of geld inzamelen, of meedoen aan een demonstratie, of een schoolkrant maken, enzovoort.

10. Scholing: Scholing over hoe je gevoelige onderwerpen kan bespreken kan zeer nuttig zijn voor schoolteams.

Wij wensen je veel succes met de bespreking van de grote onderwerpen uit de samenleving.

Team van De Vreedzame School
devreedzameschool@cedgroep.nl